

Széman Emese Rózsa

Báthory Napok Szilágysomlyón

1. A jó gyakorlat kiválasztási szempontjai

Jó gyakorlatról beszélni negyedszázad távlatában könnyű is meg nem is. A jó gyakorlat elnevezés valami újat, innovatívát, példamutatót sugall és hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy amiről első ránézésre nem látszik, az nem is lehet innovatív. Ugyanakkor a gyakorlat azt is jelentheti, hogy valami bejáratottról van szó, valami kipróbált és bevált módszerről, kezdeményezésről.

Nos, a szilágysomlyói Báthory Napok mindkettőt ötvözi: a térségben, sőt, majdnem országos szinten ez volt az első magyar napok jellegű kulturális fesztivál, ami úgy tudott merőben újat hozni Szilágysomlyó és környéke magyar kulturális életébe, hogy emellett megtalálta a túlélésnek azt a módozatát, amivel negyed évszázad után is létezni és aktívan működni tud. 1993-ban került sor az első Báthory Napok megszervezésére, Báthory István, a város szülötte, az erdélyi fejedelem és lengyel király emléke előtt tisztelegve, a fejedelem születésének 460. évfordulóján. Rendkívüli volt ez az esemény, hiszen ez volt a környék első magyar napok jellegű rendezvénye, és a Báthory Alapítvány minden bizonnyal országos (illetve erdélyi) szinten is az elsők között volt kezdeményezésével. Az indulás nehézségét jól magyarázza a '80-as évek közelsége, hiszen a román hatóságok nem nézték kifejezetten jó szemmel (és most óvatosan fogalmaztam) a magyar mozgolódásokat az akkor még bő 25%-os magyar lakossággal rendelkező Szilágysomlyón. De a magyar lakosság körében is nem várt nehézségekbe ütközött az elképzelés: Báthory István neve, az eltelt évtizedek történelemhamisító és -elhallgató gyakorlatának következményeképpen alig volt ismeretes a városban.

2017-ben XXV. alkalommal szervezte meg a Báthory István Alapítvány a Báthory Napokat Szilágysomlyón.

2. A szervezet(ek) / személy(ek), amely(ek)hez / aki(k)hez köthető a jó gyakorlat

2017-ben XXV. alkalommal szervezte meg a Báthory István Alapítvány a Báthory Napokat Szilágysomlyón. A rendezvény megszervezését a kezdetektől fogva Széman Péter fogta össze, és mellette feladatot vállalt és kapott az egész család.

A Báthory Napokat a Báthory István Alapítvány szervezi, támogatók (Ilyés Közalapítvány, Szülőföld Alap, Bethlen Gábor Alap, Communitas Alapítvány, Magyar Egészségügyi Társaság, Nemzeti Kulturális Alap; Albertirsa, Nyírbátor, Szilágysomlyó városok önkormányzata; Megyei Művelődési Intézet; cégek, magánszemélyek), segíteni kész személyek bevonásával. A szervezőbizottság magja az alapítvány kuratóriuma, de a teljes névsor mindig bővebb, 2017-ben ez összesen 39 nevet ölelt fel (plusz egy cserkészcsapat – a névsor minden évben megtalálható a programfüzet végén); a szervezést az alapítványi elnök (Széman Péter) fogja össze. Természetesen ez a munka önkéntes, sok „szaladgálós” feladatot maguk a szervezők intéznek el. Emellett azonban van még kb. 5-10 személy, akiket önkénteseknek tekinthetünk – ők általában a konferenciák regisztrációjánál, a bemondásnál, műsorvezetésnél segítkeznek. Az alapítvány alapvetően a szervezők közé sorol mindenkit, aki tesz a Napokért: mindenki mindent önkéntes alapon, a szabadidejéből áldozva tesz.

A Napokban résztvevő személyeket a néprajzi szokáselemzésben használatos három nagy csoportra lehet osztani: aktív résztvevők, nézők és távol maradók. A szervezők az aktív résztvevők csoportjába tartoznak, akik az egész rendezvény alakítói, mozdítói, de akik szinte minden programból kimaradnak. Mivel a program eléggé differenciált, a szervezők is rétegződnek: az orvostovábbképzőt szervező orvosok közül van, aki részt vesz a teljes szervezésben is, mások nem; az Ifjúsági Báthory Napokat és az ahhoz kapcsolódó tevékenységeket a Játékkuckó és a Diáktanács vezetői mellett óvónők, tanítónők, tanárnők szervezik. Szintén ebbe a csoportba sorolom az egyházak képviselőit, a bemondókat, a laudációk (Szilágysági Magyarok díszoklevél) és üdvözetek (koszorúzás) felolvasóit is. A részprogramok szervezésében az alapítvány más szervezetekkel együttműködve vállal szerepet. Az orvostovábbképzőket például az EME Orvostudományi és Gyógyszerészeti Szakosztálya, valamint a Magyar Egészségügyi Társaság, a pedagógus-továbbképzőt az RMPSZ, a vetélkedőket a Báthory István magyar tannyelvű iskola és/vagy a helyi cserkészcsapat segítségével valósítják meg.

A megyében és a régióban elsőként, 1993 szeptembere óta szervezik meg a rendezvényt, mindig Báthory István születési évfordulójához, szept. 27-hez legközelebb eső hétvégén. Ez szeptember utolsó teljes hétvége. Ennek ellenére más, újabb és kisebb rendezvények nem igazodnak ehhez a dátumhoz. Eleinte ilyen gond nem merült fel, de az utóbbi években a településnapok megjelenése és jelentőssé válása okozza a problémát.

A Báthory Napok nem sorolható egyértelműen a ma már Erdély-szerte is majd' mindenütt megrendezett falu- vagy városnapok sorába. Kulturális eseményként indult, és bár sok kifejezetten szórakoztató program helyet kap keretein belül, mindmáig megmaradt tudományos, ismeretterjesztő, művelődési célkitűzései mellett.

3. A jó gyakorlat érdekeltjei

Az első Napok alatt annyi volt a résztvevő, hogy sem a történelmi konferencián nem fértek el a teremben (több mint 250-en voltak), sem a római katolikus templomba nem fértek be: a magyarság úgy érezte, hogy végre szóhoz juthat, hallathatja hangját, végre van saját rendezvénye. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a városnak akkoriban jóformán nem volt kulturális élete, és bár volt már egész napos tévéadás, a két magyar és néhány román csatornának nem volt jelentős vonzóereje. Mára a helyzet megváltozott, az utóbbi években-évtizedekben általánossá váló érdektelenség majdnem minden iránt, valamint a tévécsatornák és az egyéb programok számának megnövekedése csökkenti a részvételi kedvet. Nem utolsó sorban a népességszökkenés is negatív hatással van a részvételre.

A passzív résztvevők vagy nézők csoportja igen inhomogén, és a teljes háromnapos programot tekintve nem lehet egyetlen csoportba sem „besorolni” őket: érdeklődők. Ám részeire bontva megfigyelhető bizonyos tagolódás. Az Ifjúsági Báthory Napok közönsége gyerekekből, fiatalokból áll főként (bár a programok idősebbeknek is szólnak, de mivel a programfüzetben ifjúságiként szerepel, azt hiszik, csak gyerekeknek való). A tudományos ülészakok (orvostovábbképző, pedagógus-továbbképző, természettudományos előadások) résztvevői jórészt szakmabeliek (csupán elvétve akad teljesen laikus hallgató) vagy diákok. Annak ellenére alakul így, hogy sok esetben a célközönség a lehető legszélesebb réteget ölelné fel, az előadások közérthetőek, általában nem szigorúan szakelőadások. Az orvostovábbképzőnek a 2000-es évek közepén, második felében volt a legnagyobb a látogatottsága, 7 országból voltak

előadók és résztvevők, egy évben a szakdolgozók is kaptak kreditpontot – így a regisztrált résztvevők száma elérte a 240-et. A képzőművészeti tárlatot is főként az értelmiségi réteg látogatja, meg néhány diák; talán a szombat délutáni műsor mozgatja meg jobban a közönséget, ahol a nézők csoportját a Szilágysági Magyarok, oklevelek díjazottjai is kiegészítik. A tulajdonképpeni nagyközönséget lényegében két esemény vonzza: a vasárnap délelőtti istentisztelet és koszorúzási ünnepség valamint a Fúvószenekar koncertje (melyet néhány évben várjáték vagy felvonulás is követett). Ezekben az utóbbi esetekben tényleg teljesen, mindenféle (etnikai, társadalmi, korosztályi) tekintetben vegyes csoportról beszélhetünk, mely résztvevőinek jelentős része „csupán” a szórakozás miatt látogatja meg a rendezvényt. Ugyanez érvényes sok esetben a szombat esti előadásokra, melyeknek (az előbbivel együtt) célja, hogy a könnyedebb szórakozást kereső közönséget is becsalogassa.

A Báthory Napok egyértelműen magyar rendezvény, elsődlegesen a város és környék magyarságát célozza meg, illetve a sajtón, interneten keresztül majdhogynem bárkit. A helyi román lakosság jelenleg direkt módon nincs megszólítva – éveken keresztül volt román program is kifüggesztve a városban, ám úgy tűnt, hogy nincs rá igény. Az alapítványnak humánerőforrása sincs arra, hogy hatékonyabban megszólítsa a többségi lakosságot. Ennek ellenére például a sakkversenyen, biciklitúrán, vagy a vasárnapi fúvóskoncerten jelentős számban vesznek részt (a sakkversenyen kb. a résztvevő diákok fele, a vasárnapi programról viszont újabban ugyanabban az arányban maradnak el, mint a magyar lakosság is). A 2017-es év városvezetői részvétele inkább párhuzamos promóciót jelentett, főként a mediatizálással illetve a nyelvek közötti fordítással foglalkozó humánerőforrás hiánya miatt. Ennek ellenére kiemelendő, hogy az ez évben szintén megtartott történelmi konferencia kétnyelven, fordítással zajlott. Az alapítványnak a résztvevők számáról nincs pontos kimutatása – sem anyagi, sem emberi kapacitása nincs erre.

Az orvostovábbképzőre az évek során több százan regisztráltak (ez az adat mérhető), a tárlatmegnyitókön átlag 50-60 ember vesz részt, az esti előadásokon 100-200. Ezeket összevetve azt állíthatjuk, hogy a huszonöt Báthory Napokon megfordult legalább 28-30.000 fő, ehhez még néhány százat hozzátehetünk a „kihelyezett” (más városban rendezett) programoknak köszönhetően.

4. A jó gyakorlat célja, tevékenységei

A rendezvény alapvető funkciói tulajdonképpen megegyeznek a BIA és a szervezőbizottság által támasztott célkitűzésekkel: ápolni a lengyel király Báthory István emlékét és tartalmas szórakozási lehetőséget nyújtani a város lakóinak és minden érdeklődőnek. Ezen túlmenően fontos szerepet tölt be a már meglévő interperszonális és szakmai kapcsolatok ápolásában és újak teremtésében; lehetőséget nyújt a tudományos újdonságok megismertetésére és megismerésére; bemutatkozási lehetőség kezdő (és nem csak!) alkotók számára; (egy ízben a Napok nyújtott lehetőséget arra a kerekasztal-megbeszélésre, melyen Románia és Magyarország akkori egészségügy-minisztere, dr. Hajdu Gábor és dr. Gógl Árpád is részt vett, neves svájci, németországi, magyarországi és hazai orvosok társaságában – vagyis határokat átívelő szakmai tanácskozással).

Mindezeken túlmenően a Báthory Napoknak a somlyói (és környékbeli) magyarságot tekintve közösségmegtartó, az identitás vállalására és megtartására ösztönző szerepe is van, hisz, ez az a fórum, ahol a megyéből és annak határain, sőt országhatárokon túlról is érkező értelmiségiek, egyszerű polgárok, a városiak találkozhatnak.

5. A jó gyakorlat által érintett terület(ek)

A Báthory Napok jó gyakorlat alapvetően a közművelődési területen mozog, ezen belül ismeretterjesztés, kultúraszervezés, -terjesztés, ifjúsági programok, valamint szakmai továbbképzők az orvostudomány és pedagógia területén.

6. A jó gyakorlat területi hatóköre

A Báthory Napok elsődlegesen a város, Szilágysomlyó és közvetlen környezete lakosságát célozta megszólítani, de lévén, hogy évekig ez volt az egyetlen kulturális rendezvény a térségben, mindenképpen megyei szintű eseményről beszélhetünk. A pedagógus-továbbképző által országos, az orvostovábbképző révén pedig nemzetközi rendezvénynek sorolható be.

7. A jó gyakorlathoz szükséges feltételek (humán, pénzügyi, technikai)

A Báthory István Alapítvány alaptőkéje az alapító tagok által befizetett összegből áll, de erre a működéshez van szükség, és a Báthory Napok rendezvénysorozatát ez nem fedezi. Már a kezdetektől az alapítvány különböző szervezetekhez pályázott. Első években az Illyés Közalapítvány volt a fő támogatója. Ekkor a költségvetés jóval kisebb volt, mint manapság, kevesebb résztvevő volt, a prominens személyiségeknek tartott vendégeket is családoknál szállásolták el (vendéglátóhely nem volt még a városban). Később, napjainkban az újabb támogató szervezetekhez (például NKA, BGA) adnak be pályázatokat. Ezt jelentősen megnehezíti a pályázatok egyre bonyolultabb formája, és az, hogy a szervezetnek nincsen lehetősége projektmenedzsert foglalkoztatni (a jelenlegi pályázatírók a szakmában teljesen amatőrként kezdték, több mint két évtizede írnak többségében sikeres pályázatokat). A hazai pályázatoktól a BIA teljesen elesik. Szilágy megyében nincsenek sem megyei, sem városi önkormányzati pályázati kiírások, az országos román, illetve uniós pályázatokhoz a Báthory Napok programja viszont túl kicsi. A polgármesteri hivatal teljesen önkényesen ítél meg és ad támogatást, általában csak akkor, ha a rendezvényen nagykövet, vagy (főként) miniszter vesz részt.

Nem elhanyagolható forrásszerzési lehetőség a szponzorok megléte. Ám mint ahogyan a résztvevők száma, ez is csökken évről-évre. Szervezetek, magánszemélyek anyagiakkal, kisebb cégek termékekkel támogatják a rendezvényt. Az évek során akadt két-három cég, amely feladatának tekinti, hogy minden évben segítse a Báthory Napokat. Az első években a várkerti várjáték és/vagy kirakodóvásár, ill. a fúvószenekari koncert alkalmával kalapozással is szert tett némi bevételre a BIA (korhú, vagy ahhoz közelítő ruhába öltözött hölgyek-urak segítségével). A Napok teljes költségvetésének (2017-ben 17-20.000 RON körül) kb. 40%-át az orvostovábbképző teszi ki.

Az alapítvány weboldala mai szempontok szerint meglehetősen elavult, nehezen kereshető, bár minden lényeges információ megtalálható rajta. A

fejlesztés elmaradásának egyik oka a forráshiány (anyag- és humán erőforrás), de az is, hogy a szervezet viszonylag élő Facebook-oldallal rendelkezik (itt a közönségnek is lehetősége van az interakcióra, hozzászólásokot, üzeneteket küldhet azon kívül, hogy kedvel egy-egy megosztást), valamint hogy programjainak jó részét a helyi EMKE-vel közösen szervezi, melynek szintén van honlapja.

Az eseményhez a technikai feltételeket a többé-kevésbé jelen lévő partnerek biztosítják: állandó együttműködésben a Szilágysomlyói EMKE – Magyar Ház, a Báthory István Magyar Tannyelvű Általános Iskola, sok esetben az Ossian (Agráripári) Iskolaközpont, esetenként a Polgármesteri Hivatal a kultúrházzal, turisztikai információs központtal.

Humán erőforrást tekintetében az Alapítvány s így jó gyakorlat is önkéntesekkel rendelkezik – a szervezőknél ezt jeleztem. Fizetett, teljes vagy részmunkaidős munkaidős alkalmazottja nincs és a 26 év alatt soha nem is volt.

8. A jó gyakorlat eredményei, rövid, közép és hosszú távú hatása

Jelentős eredményként könyvelhető el, hogy a település lakossága, és itt nemcsak a magyart, hanem a románt is értem, megismerte, legalább is tudomást szerzett arról, hogy milyen jeles szülőtte van a városnak, kistérségnek. Azonnali eredmény volt természetesen a magyar lakosság kulturális életének fellendítése, illetve hosszú távú fenntartása. Részben ugyancsak a Napok eredménye (még ha főként az Alapítványé is), hogy a Báthory vár legalább részleges állagmegóvásban részesült. Az a vár, amelyet a Napoknak is köszönhetően már a többségi vezetőség is Báthory várként emleget és nem középkori várként. Végül nem elhanyagolható az az eredmény, hogy a Báthory Napok mintájára és hatására elindultak a környező falvak falunapjai, melyek mindegyikének, a szórakoztatáson kívül, fontos része a kultúra, a különböző kulturális, ismeretterjesztő, népművelő események.

9. A jó gyakorlat fenntarthatósága

A Báthory István Alapítvány által több mint 25 éve szervezett Báthory Napok mindenképpen egyik legrégebbi magyar napok jellegű rendezvénye az erdélyi (ide értve a Partiumot és Bánságot is) magyarságnak. Ettől a tényről akkor sem tekinthetünk el, ha a néhány évre visszatekintő rendezvények, mint például a Kolozsvári Magyar Napok, a Szent László Napok vagy a Szent György Napok (utóbbi szintén az elsők közé tartozik) sokkal nagyobb sajtóvisszhangot kapnak és így sokkal szélesebb közönséghez érnek el. A kolozsvári vagy nagyváradi rendezvény már akkor indult, amikor a propaganda-struktúra teljesen megváltozott, amikor már voltak olyan, 1990 után képzett szakemberek, akik arculatépítéssel, sajtóreferensi feladatokkal foglalkoznak, és legtöbbször nem egy 3000-nél kisebb fős magyar közösségben működik. A Báthory Napok annak ellenére él és sikeres (a szervezők és a visszajelzések szerint is) huszonöt éve, hogy nincs projektmenedzsere, nincs sajtóreferense, nem megfelelő az online reprezentációja és a szervezését olyan (egyébként hozzáértő) emberek végzik, akiknek „eredeti” foglalkozásuk orvos, pedagógus, telefonos kisasszony (azóta megszűnt foglalkozás), víz-gázszerelő, könyvelő stb. Mindezeket összefoglalóan azt állíthatjuk, hogy a fenntarthatósághoz elsősorban az a lelkesedés szükséges, amivel ezek az emberek szervezik az eseményt 1992 óta, s természetesen az az időközben konferenciákon, továbbképzőkön vagy magánszorgalomból összegyűjtött tudás, amely a nem szakmabeli rendezvényszervezőket valódi szakemberekké avatta.

10. A jó gyakorlat adaptálhatósága

A 2010-es évek világa, (köz)művelődési, kulturális szinten is óriási különbségeket mutat az 1990-es évek elejéhez viszonyítva. Ami leginkább példamutató lehet ennek a rendezvénynek az esetében, hogy hogyan lehet a legköltséghatékonyabban értéket létrehozni, és ami ugyancsak nem elhanyagolható: ugyanilyen, sok tekintetben mostohának nevezhető körülmény között fenntarthatóvá tenni évtizedeken keresztül. Természetesen ma már mások a követelmények és lehetőségek egy ehhez hasonló fesztivál felépítésénél, de kisebbségi helyzetben mindenképpen követendő példa lehet a Báthory Napok gyakorlata, nehézségei és sikerei egyaránt.

